

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

Rīgā

Datums skatāms laika zīmogā Nr. 6-2/901

Uz 16.11.2021 16112021

**Biedrībai “Lesbiešu, geju, biseksuāļu, transpersonu
un viņu draugu apvienība “Mozaīka””**

office@mozaika.lv

Latvijas Republikas Saeimas Sociālo un darba lietu komisijai
sociala.komisija@saeima.lv

Informācijai Labklājības ministrijai
lm@lm.gov.lv

Par likumu “Grozījumi Valsts sociālo pabalstu likumā”

Tiesībsargs ir izskatījis biedrības “Lesbiešu, geju, biseksuāļu, transpersonu un viņu draugu apvienība “Mozaīka” iesniegumu (reģistrēts 16.11.2021. ar Nr. 1699), kas vienlaikus adresēts arī Labklājības ministrijai un Saeimas Sociālo un darba lietu komisijai un kurā iesniedzējs lūdz izvērtēt, vai likums “Grozījumi Valsts sociālo pabalstu likumā”¹ nepārkāpj viendzimuma partneru ģimeņu pamattiesības tiktāl, ciktāl tas neparedz viendzimuma partneru ģimenēs vecākam tiesības atteikties no ģimenes valsts pabalsta (turpmāk – ĢVP) saņemšanas par labu otram partnerim.

Grozījumi Valsts sociālo pabalstu likumā paredz papildināt likuma 16. panta pirmo daļu ar teikumu šādā redakcijā: “Šā likuma 6. pantā noteikto pabalstu var piešķirt laulātajam, kurš nav bērna vecāks, ja bērna vecāks, kurš saņem šā likuma 6. pantā noteikto pabalstu, iesniedz Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūrai iesniegumu par atteikšanos no minētā pabalsta saņemšanas un laulātais, kurš nav bērna vecāks, iesniedz iesniegumu šā likuma 6. pantā noteiktā pabalsta saņemšanai par sava laulātā bērnu.”

Likumprojekta “Grozījumi Valsts sociālo pabalstu likumā” sākotnējās ietekmes ziņojumā (anotācijā) norādīts, ka likumprojekts paredz paplašinātu iespēju saņemt ĢVP par visiem ģimenē audzināmajiem bērniem arī gadījumos, kad laulātie ģimenē kopīgi audzina bērnus, kuri nav abu laulāto bioloģiskie (kopīgie) bērni. Proti, tiek dota iespēja vienam no laulātajiem, pamatojoties uz otra laulātā labprātīgu piekrišanu, saņemt ĢVP par visiem kopīgi audzināmajiem bērniem, ne tikai par saviem bioloģiskajiem bērniem.

¹ Pieņemts 06.05.2021., stāsies spēkā 01.01.2022.

Tādā gadījumā laulātais, kurš ir bērna bioloģiskais vecāks un kurš saņem pabalstu par savu bērnu(iem), iesniedz iesniegumu VSAA par labprātīgu atteikšanos no viņam piešķirtā pabalsta turpmākās saņemšanas, savukārt laulātais, kurš nav bērna bioloģiskais vecāks, iesniedz iesniegumu pabalsta piešķiršanai. Anotācijā uzsvērts: “Jāņem vērā, ka šis nosacījums darbojas tikai, ja ir noslēgta laulība. Gadījumā, ja nav noslēgta laulība, tad VSAA nevarēs konstatēt 3.personas tiesiskumu saņemt ĢVP par citas personas bērniem, nevarēs identificēt kopdzīves faktu, kā arī faktu, ka šī trešā persona audzina bērnu.”

Secināms, ka paplašināto iespēju saņemt ĢVP par visiem ģimenē audzināmajiem bērniem nevarēs izmantot viendzimuma partneru ģimenes, jo laulība starp viena dzimuma personām ir aizliegta.² Tādējādi viendzimuma partneru ģimenes, kurās partneri ģimenē kopīgi audzina bērnus, būs nelabvēlīgākā situācijā, salīdzinot ar pretēja dzimuma personu ģimenēm, jo pretēja dzimuma personas ir tiesīgas noslēgt laulību un viens no laulātajiem varēs saņemt ĢVP par visiem ģimenē audzināmajiem bērniem.

Anotācijā minēts konkrēts piemērs, kā iespēja saņemt ĢVP par visiem ģimenē audzināmajiem bērniem ietekmēs ģimenes ikmēneša budžetu: “Piemēram, situācijās, kad laulātajiem kopīgi ir 2 bērni, bet vienam no iepriekšējās laulības/attiecībām ir viens bērns un saņem par šo bērnu ĢVP, tad ĢVP varēs saņemt pēc audzināšanā esošo bērnu skaita. Proti, lai saņemtu ĢVP par 3 bērniem, otram laulātajam jāiesniedz VSAA iesniegums, kurā atsakās no turpmākās ĢVP saņemšanas par bioloģiskajiem bērniem (norāda par kuriem bērniem) no iepriekšējās laulības/attiecībām, un otra laulātā iesniegums par pabalsta piešķiršanu. Tādējādi laulātais saņems pabalstu par 2 kopējiem bērniem un 1 bērnu, kas ir laulātā bioloģiskais bērns no iepriekšējās laulības/attiecībām, kopā par trīs bērniem, tas ir 225 *euro*. Gadījumā, ja laulātais, nevēlas, ka ĢVP saņem otrs laulātais par bērnu, kurš nav viņa bioloģiskais bērns, tad ĢVP viens vecāks varēs saņemt par 2 bērniem – 100 *euro*, bet otrs - par vienu bērnu – 25 *euro*, kopā ģimenei tie būtu 125 *euro*.” Piemērs uzskatāmi parāda, ka ģimenē ar trim bērniem ĢVP starpība, vienam no laulātajiem saņemot ĢVP par visiem trim kopīgi audzināmajiem bērniem, ir 100 *euro* mēnesī. Viendzimuma pāru ģimenēm ar bērniem iespēja saņemt lielāku ĢVP ir liegta.

Šķērslis viendzimuma partneriem saņemt ĢVP arī par otra partnera bērniem ir tiesiskā regulējuma trūkums, kas ļautu reģistrēt kopdzīves faktu. Latvijā viena dzimuma pāri nevar juridiski nostiprināt savas attiecības un līdz ar to attiecībās ar trešajām personām nevar pierādīt ģimenes pastāvēšanu.

Satversmes tiesa 2020. gada 12. novembra spriedumā lietā Nr. 2019-33-01³ norādīja, ka Satversmes 110. panta pirmajā teikumā ietvertais valsts pozitīvais pienākums aizsargāt un atbalstīt ģimeni neattiecas tikai un vienīgi uz laulības ceļā izveidotu ģimeni. Satversmes 110. panta pirmais teikums nosaka valsts pozitīvo pienākumu aizsargāt un atbalstīt ikvienu ģimeni, tostarp arī faktiski ģimeni. Satversmes 110. panta pirmajā teikumā lietotais ģimenes jēdziens nav konkretizēts un neizvirza dzimumu par kritēriju tādu personu noteikšanai, kuras atzīstamas par ģimeni (Secinājumu daļas 12.1. punkts).

Minētajā lietā Satversmes tiesa secināja, ka likumdevējs nav noteicis viendzimuma partneru ģimenes attiecību tiesisko regulējumu un nav paredzējis viendzimuma partneru ģimenes sociālās un ekonomiskās aizsardzības un atbalsta pasākumus sakarā ar bērna piedzimšanu. Tātad likumdevējs nav izpildījis tam no Satversmes 110. panta pirmā

² Civillikums. PIRMĀ DAĻA. Ģimenes tiesības 35. panta otrā daļa.

³ Satversmes tiesa 2020. gada 12. novembra spriedums lietā Nr. 2019-33-01 “Par Darba likuma 155. panta pirmās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 110. panta pirmajam teikumam”, pieejams <https://likumi.lv/ta/id/318716-par-darba-likuma-155-panta-pirmas-dalas-atbilstibu-latvijas-republikas-satversmes-110-panta-pirmajam-teikumam>

teikuma izrietošo pozitīvo pienākumu nodrošināt arī viendzimuma partneru ģimenes juridisko, sociālo un ekonomisko aizsardzību (Secinājumu daļas 14.2. punkts).

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka Satversmes 110.panta pirmais teikums uzliek valstij pozitīvu pienākumu nodrošināt viena dzimuma pāra ģimenei iespēju juridiski nostiprināt savas ģimenes attiecības un tikt valsts atzītām par ģimeni. Satversmes tiesas spriedumā minētais tiesiskais regulējums par viena dzimuma pāra ģimenes attiecībām vēl nav izstrādāts.

Senāta Administratīvo lietu departaments savā 2021. gada spriedumā⁴ secinājis, ka šādā situācijā, kad valstij no Satversmes izriet juridisks pienākums nodrošināt iespēju viena dzimuma pāra ģimenēm juridiski nostiprināt savas ģimenes attiecības un tikt valsts atzītām, bet valsts nav izveidojusi attiecīgu tiesisko regulējumu un tādējādi bez tiesiski pamatota iemesla nav izpildījusi šo pienākumu, var konstatēt, ka pastāv Satversmei pretēja likuma nepilnība jeb robs un administratīvajām tiesām ir jāmeklē risinājums šai situācijai (Motīvu daļas 19.punkts).

Administratīvā procesa likuma 184.panta pirmās daļas 3.punkts paredz, ka pieteikumu tiesā var iesniegt par no ārējā normatīvā akta tieši izrietošu konkrētu publiski tiesisko attiecību pastāvēšanu, nepastāvēšanu vai to saturu, ja attiecīgās tiesiskās intereses nav iespējams realizēt ar šā panta 1. un 2.punktā minēto pieteikumu (pieteikumu par administratīvo aktu vai faktisko rīcību). Atbilstoši šā likuma 256.pantam šāda pieteikuma gadījumā tiesa taisa spriedumu, kurā tiek konstatēts, ka konkrētas publiski tiesiskās attiecības pastāv vai nepastāv vai tiek noteikts to saturs (no tām izrietošās tiesības un pienākumi). Tātad arī administratīvā tiesa noteiktos gadījumos var konstatēt kādu tiesisku attiecību pastāvēšanu vai nepastāvēšanu.

Senāta Administratīvo lietu departaments vērš uzmanību, ka tiesiskās attiecības starp ģimenes locekļiem ir privāttiesiskas, līdz ar to Administratīvā procesa likuma 184.panta pirmās daļas 3.punktā minētais pieteikuma priekšmets nav tieši piemērojams, lai konstatētu tiesisko attiecību pastāvēšanu starp ģimenes locekļiem. Tomēr akts, ar kuru valsts atzīst kādas attiecības par ģimenes attiecībām un tās juridiski nostiprina, ir publiski tiesisks, un pieteicēju mērķis ir panākt, lai tieši valsts atzītu viņu attiecības par ģimenes attiecībām. Līdz ar to situācijā, kad nav izveidots speciāls mehānisms šādu ģimenes attiecību publiski tiesiskai atzīšanai un nostiprināšanai (reģistrācijai), ir iespējams pēc analogijas piemērot Administratīvā procesa likuma 184.panta pirmās daļas 3.punktu un 256.pantu un uzskatīt, ka [personas A un B] ir iesniegušas konstatēšanas pieteikumu. Tiesai, izskatot šādu pieteikumu, būtu jākonstatē, vai pieteicēju attiecības ir atzīstamas par ģimenes attiecībām Satversmes 110.panta izpratnē.

Līdz brīdim, kad likumdevējs būs izveidojis atbilstošu tiesisko regulējumu, šāds spriedums, ar kuru ir konstatēts, ka konkrētu personu attiecības ir atzīstamas par ģimenes attiecībām Satversmes 110.panta izpratnē, arī aizstās valsts īstenotu šo attiecību reģistrāciju. Līdz ar to tas var tikt izmantots citās situācijās, kad nepieciešams pamatot, ka šīm personām ir nodrošināmas kādas ģimenēm paredzētas tiesības.

Pamatojoties uz Tiesībsarga likuma 11. panta 4. punktā noteikto tiesībsarga funkciju jautājumos, kas saistīti ar cilvēktiesību un labas pārvaldības principa ievērošanu, atklāt trūkumus tiesību aktos un to piemērošanā, kā arī veicināt šo trūkumu novēršanu, aicinu Saeimas Sociālo un darba lietu komisiju novērst nepamatoto atšķirīgo attieksmi pret viena dzimuma pāru ģimenēm un Valsts sociālo pabalstu likumā noteikt tiesības

⁴ Slēgtas lietas statuss. Pieejams

http://www.at.gov.lv/files/uploads/files/3_Jaunumi/Par_tiesas_sedem/SKA-B1-2021.docx

saņemt ĢVP par visiem ģimenē audzināmajiem bērniem ne tikai laulātajiem, bet arī gadījumos, kad ģimenē bērnus kopīgi audzina tādas personas, kuru attiecības ir atzītas par ģimenes attiecībām ar tiesas spriedumu.

Tiesībsarga vietniece

I.Piļāne

Laila Grāvere 67201409
laila.gravere@tiesibsargs.lv

Šis dokuments ir parakstīts ar drošu elektronisko parakstu un satur laika zīmogu